

Jaroslav Karban, „zapomenutá“ oběť roku 1938

Rok 1938 a následně druhá světová válka byla pro československé dějiny tou nejtragičtější epizodou, s níž se těžko vyrovnáváme dodnes. Je neuvěřitelné, že i když se o tomto období napsaly stovky vědeckých prací, článků, statí a zpráviček a člověk by si myslel, že téma je vyčerpáno, stále se objevují nové historické poznatky.

Hitlerův štvavý projev 12. 9. 1938 v Norimberku se stal signálem k henleinovskému puči. Po jeho potlačení nařídila 16. 9. 1938 čsl. vláda rozpuštění Sudetoněmecké strany (SdP) a její funkcionáři i řadoví příslušníci utekli do sousedního Německa.

Dne 17. 9. 1938 vznikla na území Německa ozbrojená teroristická organizace Sudetoněmecký dobrovolnický sbor (Sudetendeutsches Freikorps, SFK) organizovaný po oblastech. Oblasti Horní Slezsko se sídlem ve Vratislavi velel bývalý čs. poslanec dr. Köller. Celá slezská skupina měla 6.400 mužů organizovaných po praporech. V praporu dislokovaném v Pačkově (*1. kompanie Jauernig*) pod velením vidnavského majora v.v. Franze Thena se postupně soustředilo cca 1.000 sudetských Němců z Javornicka a Vidnavska.

Téhož dne byl na území okresu Jeseník vyhlášen výjimečný stav a aktivní henleinovci uprchli do Německa a okolních lesů. Dne 19. září 1938 byl vydán rozkaz č. 3 SFK následujícího znění: „*V noci z 19. na 20. 9. 1938 provést bezpodmínečně na úsecích všech skupin četné větší akce. Zabezpečit provedení průzkumu a proniknout bezpodmínečně, až k českým četnickým stanicím, vyvolat zmatek, pálit a zajišťovat rukojmí. Od zítřka dne 20. 9. 1938 podniknout větší akce i přes den. Očekáváme ještě během odpoledne telefonické potvrzení tohoto rozkazu a hlášení o plánovaných akcích.*“

podepsán Pfrogner, náčelník štábu SFK a zástupce K. Henleina

Ke splnění tohoto rozkazu přistoupili příslušníci freikorpsu velmi aktivně. Už v noci z 19. na 20. 9. 1938 bylo kulometnou palbou z Německa odstřelováno stanoviště Stráže obrany státu (SOS) v Bílé Vodě. V průběhu 21. a 22. 9. 1938 bylo přerušeno telefonní spojení a byli napadeni, odzbrojeni a zajati příslušníci oddělení finanční stráže Růženc, Švarcberk (Černý Důl) a Nové Vilémovice, kde byl zastřelen respicient finanční stráže **Stanislav Majzlík**.¹ Během dne 22. září se oddílům freikorpsu a ordnerům podařilo obsadit celý javornický výběžek, ustanovili svou státní správu se sídlem v Javorníku v čele s bývalým okresním vedoucím SdP Waltrem Jaroschkem. Všude byly vyvěšeny vlajky s hákovým křížem.

Na silnici do Javorníku bylo napadeno a odzbrojeno družstvo SOS z Travné spolu s posádkou četnické stanice a odvečeno do koncentračního tábora v Pačkově. Stejně dopadla družstva SOS a četníci z Bernartic, Horních Heřmanic a Staré Červené Vody.

Družstvo SOS Bílá Voda po dvou dnech ozbrojeného odporu dostalo odpoledne 22. září povolení k ústupu. Podařilo se mu obejít Javorník, ale při nočním boji na silnici před Žulovou bylo zajato 12 financů a 3 vojáci.

Ozbrojený odchod pracovníků inspektorátu finanční stráže Javorník, družstva SOS a celníků z Bílého Potoka, četníků a příslušníků ostatních úřadů v Javorníku v počtu cca 50 osob organizoval velitel četnické stanice prap. Anton Smola. V dopoledních hodinách se mu podařilo vypravit z Javorníku vlak s rodinnými příslušníky státních zaměstnanců. Požadavek ordnerů na složení zbraní rázně odmítnul. Nechal vytvořit semknutý tvar, po jehož okraji rozestavil ozbrojené četníky a finance s odjištěnými granáty. Jako předvojová hlídka asi 100 m před semknutým tvarem šli strážm. Přibyla a Petsch. Podařilo se jim dojít až k silničnímu zátarasu ve Vlčicích, který hlídalo asi 40 ozbrojených ordnerů, a ti se pokusili tento oddíl odzbrojit. Ovšem pod pohružkou použití granátů z bezprostřední blízkosti se podařilo semknutému tvaru projít až do Žulové.

Při přepadu Vidnavy 22. září zahynuli velitel vidnavského oddělení finanční stráže insp. **Josef Novák** a dozorce **František Pospíšil**. V průběhu dne se oddíl četnictva z Jeseníku podařilo bojem obsadit Žulovou, kam se postupně pěšky a vlakem z Javorníku a Vidnavy

stahovali státní zaměstnanci a jejich rodinní příslušníci. Vlaku z Vidnavy byl ve Velké Kraši přepaden a při následných bojích zde zahynul **Viktor Dadák**.² Ostatní se stáhli pěšky směrem k Žulové, avšak přesila ordnerů je k večeru přinutila ustoupit až na horní konec Vápenné. Zbytky družstev SOS zde na předsunutých postaveních čsl. armády vedly až do 28. 9. 1938 krvavé boje, při nichž zahynul 25letý dozorce **Jaroslav Karban**, člen finanční stráže z Javorníku - zapomenutá oběť této doby. Podle vzpomínek tehdejšího příslušníka finanční stráže Zdenka Dopity z Vilémovic se tak mělo stát nad železničním přejezdem v obci Vápenná, kde - ač se to zdá jakkoliv neuvěřitelné - si Jaroslav Karban vyměnil hlídku s jiným příslušníkem, který se chtěl rozloučit s místní dívkou. Bohužel si při této výměně nesdělili hesla a tak večer 25. září při příchodu k železničnímu přejezdu byl Jaroslav Karban smrtelně zraněn dávkou z kulometu, umístěným na blízkém vršku. Kulomet obsluhovali čsl. vojáci. Snad kvůli této události mělo být jméno Jaroslava Karbana navždy zapomenuto.

O této tragické oběti roku 1938 se nám zatím podařilo nalézt jen kusé zprávy. Jaroslav Karban se narodil 31. 8. 1913 v Kašovicích a byl svobodný. Utrpěl střelné poranění břicha, na jehož základě bez lékařské pomoci vykrvácel při transportu do Jeseníku. Byl pohřben tamtéž 27. září kaplanem Reinhardem Mrazkem.³

Při dalším zkoumání se podařilo zjistit, že dodnes žijí rodinní příslušníci Jaroslava Karbana paní Alena Rohanová a Marie Zahrádková a při jejich oslovení nám napsaly:

„V příloze vám posíláme fotografie, které jsme doma našly. Vzpomínáme si, že ve starém albu byly i obrázky fotografované u hraničního kamene, nebo fotka u domku v Mokrosukách, kde je strýc Jarda se svým otcem a čtyřmi bratry. Nejstarší ze sourozenců byla sestra Jana.(...) O tomhle strýci se v rodině říkalo, že byl nadaný malíř. Našly jsme na půdě jím nakreslený obrázek mokrosucké návsi, tak jej také přikládáme. Kdyby se naši tátové dožili vašeho dopisu, měli by z něj radost...“⁴

Jak celé toto tragické období dopadlo, dobře víme... Prezident republiky dr. Edvard Beneš vyhlásil 23. září všeobecnou mobilizaci a situace se částečně zklidnila, ale další události vyvrcholily tzv. mnichovským diktátem z 30. 9. 1938, kdy se okres Jeseník stal součástí Německé říše a byl obsazen 28. pěší divizí wehrmachtu.

„Pokud nám někdo bude tvrdit, že odsun Němců byl bezprávím, pak je nutné říci, co tomu předcházelo. Nepokoje tehdy vyvolávali českoslovenští občané německé národnosti, kteří chtěli do Říše.“ Tato slova vojenského historika Martina Vaňourka zazněla na pietních aktech 22. 9. 2010 u památníků padlých československých příslušníků finanční stráže Stanislava Majzlíka v Nových Vilémovicích, Josefa Nováka a Františka Pospíšila ve Vidnavě a rolníka Viktora Dadáka, otce příslušníka finanční stráže, ve Velké Kraši. Čestnou stráž zde drželi členové Javornické dělostřelecké gardy, občanského sdružení, kteří zvelebili prostranství okolo památníků a kromě informačních tabulí ilustrujících význam místa zde umístili repliky československých hraničních sloupů. Jaroslav Karban svůj pomníček zatím nemá. Chápeme proto tento článek jako první krůček k zachování jeho památky.

Milan Rychlý

LITERATURA

BENEŠ, Jaroslav: Finanční stráž československá 1918 – 1938. FORTprint, Dvůr Králové nad Labem 2005.
BENEŠ, Jaroslav: Stráž Obrany Státu 1936-1939. FORTprint, Dvůr Králové nad Labem 2007.
Historie obce Nové Vilémovice. Studio 4, 2010.

POZNÁMKY

1. PROCHÁZKA, Petr: Příběhy z pohraničí. Hnutí Brontosaurus, Jeseník 2007. s. 39-41. HRADILOVÁ, Jana: "Domů do Říše"! Rok 1938 na Jesenícku ve světle literatury a pramenů SOkA Jeseník. In: VIII. svatováclavské česko–polsko–německé setkání v Jeseníku 2008. Sborník referátů. Jeseník 2008, s. 26-27.
2. PROCHÁZKA, Petr: Příběhy z pohraničí. opak.cit. s. 60-67. Podrobněji Hradilová, Jana: "Domů do Říše"! opak. cit., s. 27-30.
3. Viz ZA v Opavě, úmrtní matrika řím. kat. fary Jeseník, rok 1938, str. 204, p.č. 116:
1/Datum úmrtí / pohřbu : 25. září /27.září 1938
Místo bydliště a smrti : Žulová, zemřel při transportu do Jeseníku
Zemřelý : Karban Jaroslav, svobodný financ, narozen 31. 8. 1913 v Kašovicích
2/ /prostřední zápis /:
věk: 25 let a 24 dnů
Příčina úmrtí: střelné poranění břicha - vykrvácení /úmrtní potvrdil Dr. Žižlavský/
Pohřbil: Reinhard Mrazek, kaplan
Poznámka: zemřel bez lékařské pomoci
4. Dopis dodnes žijících rodinných příslušníků paní Rohanové Aleny a Zahradkové Marie ze dne 24.3.2010, viz Archiv Javornické dělostřelecké gardy o.s.